

Bankalarda TFRS 9 Karşılıkları

Bu makalemizde, yeni bir yıl sonuna doğru son düzlüğe girdiğimiz, özellikle tam kapsamlı denetim planlama dönemlerinde önemli bir muhasebe, raporlama ve denetim konusu olan TFRS 9 karşılıklarını ele alalım istedik.

Bildiğiniz üzere beklenen kredi zararı (“expected credit loss”) kavramı hayatımıza bundan yaklaşık yirmi sene önce bankalarda sermaye yapısına yönelik ilke ve kuralları getiren Basel düzenlemeleriyle girdi. Yalnızca mevcut alacak portföyünde gerçekleşmiş olayların etkisine odaklanan uluslararası muhasebe ilkelerinin aksine, Basel düzenlemeleri ile, mevcut alacak tümüyle tahsil edilene kadar gerçekleşmesi beklenen olayların etkileri de göz önüne alınarak, beklenen kredi zararını doğruya yakın şekilde şimdiden kayıtlara alma hedefi hayata geçirilmiş oldu.

Söz konusu beklenen kredi zararı modeli, 2008 global finansal krizi sonrasında IAS 39 dan IFRS 9 a geçiş sürecinde başlı başına bir proje olarak ele alınarak, 2010’lu yılların sonuna doğru tüm dünyada uluslararası muhasebe ilkelerine de dahil edilmiş oldu.

Bir kredi alacak portföyünün, belirli bir süre ve/veya ömrü boyunca uğrayacağı değer düşüklüğünü tahmin etmek doğal olarak kompleks bir çalışma gerektiriyor. Bu kısa makalede bu çalışmanın nasıl yapılması gerektiğini, en iyi örneklerdeki uygulamaların nasıl olduğunu anlatmaya yerimiz yok. Fakat denetim ve danışmanlık hizmetlerimiz sürecinde sıklıkla göz ardı edildiği için yapılan hesaplamaların kalitesini ve elde edilen sonuçların güvenilirliğini zedelediğine şahit olduğumuz birçok husustan öne çıkanları sizler için aşağıda derlemeye çalıştık:

- Beklenen kredi zararı (“BKZ”) çalışması sadece kredi alacaklarına özel bir çalışma değildir. Tahsilatını borçlusundan beklediğimiz, dolayısıyla borçlunun ödeme gücüne yönelik iç ve dış dinamiklerine bağlı olduğumuz her türlü alacağımız TFRS 9 BKZ karşılık çalışmasına dahil edilmelidir. Buna tezgah-üstü her türlü türev işlem, gayri-nakdi krediler, bankalara yapılan plasmanlar, vb. dahildir.
- BKZ çalışmasında tercih edilen ve en sağlıklı yöntem “münferit” yöntemdir. Diğer bir deyişle, söz konusu krediyi veren ve kredinin performansını izleyen ekiplerin her raporlama dönemi oturup bu krediden ileride beklenen tahsilat performansını olasılık ağırlıklandırmaları da kullanarak kendilerinin tahmin etmesidir. Her kredi kendi özelinde o kredinin uzmanı ekiplerce yeniden değerlendirildiğinde en doğru karşılık rakamına ulaşılabilecektir. Fakat tabii ki bu durum büyük portföylerde pratik olmadığından “toplu değerlendirme” yöntemi kullanılmaktadır.

- Toplu değerlendirmede “Segmentasyon” en önemli hususlardan biridir. Bir alacak grubunun temerrüde düşme oranı “TO” ve temerrüde düştükten sonraki “temerrüt halinde kayıp oranının” (“THK”) sağlıklı olarak hesaplanabilmesi için o alacak grubundaki tüm alacakların mükemmele yakın derecede “benzer” olmaları beklenir. Bu nedenle kredileri sadece kurumsal, ticari, bireysel gibi ana gruplara ayırmak yeterli olmayıp, gruplandırmada; kredi büyüklüğü, kredinin sektörü, kredi borçlusunun derecelendirmesi, kredinin orijinal vadesi, kredinin para birimi gibi birçok ayrıştırıcı ve homojenleştirici kriterin dikkate alınması gereklidir,
- Bankanın kendi iç dinamiklerine göre, kredi alacaklarının “kullanırım anına göre kredi riskinde önemli artış” ve “temerrüde düşme” kriterleri detaylı olarak bir politika şeklinde belirlenmelidir. Bu konuda 30 gün, 90 gün gibi sayısal kriterlerin çok daha ötesine geçilmesi beklenmektedir,
- Toplu değerlendirmede kullanılan TO ve THK oranlarının bankanın istatistiki geçmiş tecrübeleriyle doğrulanması beklenir. Diğer bir deyişle, segmente edilmiş alacak gruplarının geçmişteki davranışları sonucunda ortaya çıkmış realize TO ve THK oranları hesaplanmalı, bu bağlamda Banka kredi kullanırım faaliyetlerini düzenli olarak takip ederek bir “tarihsel istatistik veri tabanı” oluşturmalı ve sürdürmelidir.
- Yukarıda bahsedilen tarihsel istatistik veri tabanından çıkan oranlar ile raporlamada kullanılmakta olan oranların sürekli bazda karşılaştırıldığı ve gerektiğinde düzeltildiği detaylı bir “validasyon” ve “kalibrasyon” politikası oluşturulmalıdır.
- Uygulamada sıklıkla yetersiz bulduğumuz en önemli hususlardan biri, BKZ modellerine geleceğe dönük dışsal beklentilerin dahil edilmesi konusudur. Hem Türkiye hem de yurtdışında danışmanlık hizmeti verdiğimiz birçok bankada dışsal faktör olarak genel geçer birkaç makroekonomik gösterge takip edilmektedir. Dışsal faktörleri en azından; (i) krediye özgü, (ii) piyasaya özgü, (iii) makroekonomiye özgü faktörler olarak ayrıştırmak; borçlunun kredi derecelendirmesindeki değişmeler, finansallardaki bozulmalar, sözleşme şartlarına uyumsuzluklar gibi krediye özgü faktörler ve GSYİH, işsizlik oranları, enflasyon gibi makroekonomik göstergelerdeki değişimlere ilave olarak, borçlunun sektöründeki değişiklikler, politik-ekonomik ortamın sektör üzerindeki etkileri, sektöre yönelik yasal düzenlemelerdeki değişmeler de takip edilmelidir. Bunun ötesinde, bu değişikliklerin alacak portföyü üzerindeki olası etkilerinin BKZ hesaplamasına dahil edilmesine yönelik (TO ve THK üzerindeki etkiler) sağlam modeller oluşturulmalı, bu modeller back-testing ile validasyon ve kalibrasyon süreçlerine tabi tutulmalıdır.
- Alacaklar karşılığında alınmış teminatların BKZ modellerine dahil edilmesi de diğer önemli bir husustur. Unutulmamalıdır ki, teminat, bir kredi alacağının derecelendirmesiyle ilgili bir husus değildir. Kredi riskinde önemli artış değerlendirmesinde de rol alan bir faktör olmamalıdır. Teminatlar, kredinin değer

düşüklüğü hesaplamasında doğru karşılığı hesaplamak için dikkate alınır. Bu bağlamda, her teminat türü için her raporlama tarihinde en sağlıklı değere ulaşılmalı, bir uzman tarafından bu değerın nakde çevirilip kullanılma süreci (zaman değeri) dikkate alınarak en doğru tahsilat tutarına ulaşılmalıdır. Toplu değerlendirmelerde, teminat gruplarının davranışsal veri tabanı oluşturularak THK oranına katkısı takip edilmelidir.

- Yukarıda sadece çok küçük bir kısmını ele aldığımız TFRS 9 BKZ modellemesinin, Bankanın içsel TFRS 9 BKZ dökümantasyonuna dahil edilmesi, plan, politika, prosedür ve kılavuzların yazılarak BKZ modellemesinin nasıl işlediğinin açık ve net şekilde raporlanıp sürdürülmesi büyük önem taşımaktadır. Kriter ve ilkelerin açık ve net olmadığı modellemeler, gelir tablosu manipülasyonu tartışmasını ortaya çıkaracaktır.

Alacak portföyleri büyük ve çeşitli olan Bankalarda TFRS 9 BKZ modellerinin işleyiş ve sürdürülmesi, birden fazla departmanın koordineli çalışmasını gerektirmektedir. Bu bağlamda, Banka içi rol ve sorumlulukların net olarak belirlenmesi, komiteler, çalışma grupları oluşturulması ve bu grupların düzenli bir araya gelmesi sürecin sağlıklı yürütülmesi açısından büyük önem taşımaktadır.